

Styrket dansk lønkonkurrenceevne gennem de seneste år

Danmarks lønkonkurrenceevne er blevet styrket betydeligt i de senere år. Det hænger især sammen med en forholdsvis afdæmpet dansk lønudvikling og en relativt gunstig produktivtetsudvikling i industrien. Styrkelsen skete især i 2011 og 2012 og foreløbige tal viser denne styrkelse er blevet fastholdt i 2013 og 2014. Svækkelsen af kronen i 2015 vil isoleret set trække i retning af en yderligere forbedring af lønkonkurrenceevnen. Den forbedrede lønkonkurrenceevne kommer efter en årrække op til 2008, hvor lønkonkurrenceevnen i Danmark blev svækket i lyset af en overophedning af økonomien. Det medvirkede til at forværre gennemslaget af den internationale økonomiske krise på dansk økonomi.

Traditionelt opgøres lønkonkurrenceevnen for industrien alene, da den tegner sig for en betydelig del af eksporten. Store dele af servicesektoren bidrager imidlertid også til eksporten ved enten direkte at sælge deres ydelser til udlandet eller ved at levere en service til eksportorienterede industrivirksomheder. Løn- og produktivtetsudviklingen i disse erhverv spiller derfor også en rolle for den danske lønkonkurrenceevne. Det spiller også ind på lønkonkurrenceevnen, at danske virksomheder i en længere årrække har haft en gunstig prisudvikling på deres produkter, sammenlignet med udenlandske virksomheder. Det tages der højde for i en ny opgørelsesmetode for dansk lønkonkurrenceevne i denne analyse. Den nye opgørelsesmetode bekræfter, at der er sket en forbedring af lønkonkurrenceevnen siden vendepunktet i 2008-09

Lønkonkurrenceevnen i industrien

Lønkonkurrenceevne opgøres traditionelt ved industriens enhedslønomkostninger målt i forhold til industriens enhedslønomkostninger i udlandet, opgjort i fælles valuta.¹ Enhedslønomkostningerne angiver lønomkostningerne ved at producere én enhed output og tager dermed højde for både løn- og produktivtetsudviklingen. Når lønomkostningerne stiger i takt med produktiviteten, påvirker det ikke enhedslønomkostningerne og dermed isoleret set heller ikke lønkonkurrenceevnen.

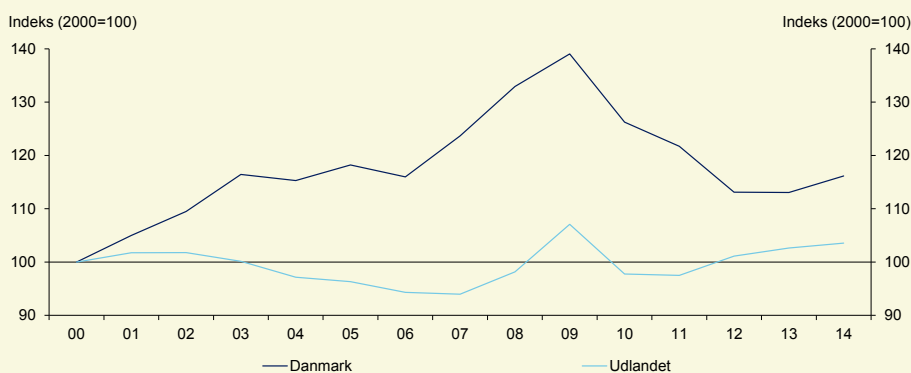
Enhedslønomkostningerne måles typisk som forholdet mellem aflønningen af ansatte (lønsommen) og den reale værdiskabelse (BVT) i nationalregnskabet. Hvis enhedslønomkostningerne i Danmark fra et år til et andet stiger relativt mere end i udlandet, vil det isoleret set forværre lønkonkurrenceevnen og omvendt. Den akkumulerede udvikling i enhedslønomkostningerne relativt til udlandet korrigeret for udsving i valutakurserne afspejler således udviklingen i dansk lønkonkurrenceevne over en given periode. Enhedslønomkostningerne opgøres i fælles valuta, da industrivirksomhederne agerer i et marked præget af international

¹ I denne Økonomiske Analyse belyses udviklingen i lønkonkurrenceevnen ved forskellige mål baseret på de foreliggende nationalregnskabstal. Enhedslønomkostningerne for 2014 er baseret på foreløbige nationalregnskabstal. Disse kan blive revideret, og beregningerne er således behæftet med en vis usikkerhed. Lønkonkurrenceevnen kan også måles ved udviklingen i den relative lønstigningstakt i henhold til egentlige lønstatistikker, jf. *Økonomisk Analyse* nr. 15, december 2013 – *Danske industrivirksomheders lønkonkurrenceevne er fortsat udfordret* (oim.dk).

konkurrence, og valutakursen har derfor indflydelse på omkostningsniveauet og afsætningsmulighederne i forhold til udenlandske industrivirksomheder. I appendiks 1 er der nærmere redegjort for den konkrete beregning af lønkonkurrenceevnen ved de relative enhedslønomkostninger.

Enhedslønomkostningerne i danske industrivirksomheder steg fra 2000 og frem til 2008-09 hurtigere end i udlandet, *jf. figur 1*. Herefter er der sket en betydelig indsnævring af gabet mellem de danske og udenlandske enhedslønomkostninger i industrien, især i årene 2011 og 2012. Forbedringen de senere år skyldes dels en mere afdæmpet lønudvikling i Danmark i forhold til udlandet, og dels en stærkere produktivitetsudvikling i Danmark.

Figur 1
Indekserede enhedslønomkostninger inden for industrien i fælles valuta

Anm.: Udlandet er handels sammenvæjet på baggrund af lande, der hen over årene vægter 86-94 pct. i det effektive kronekursindeks (dog kun 79 pct. i 2013 og 2014, hvor der endnu ikke foreligger tal for Japan m.fl.). For de få lande, hvor beskæftigelsen ikke har været tilgængelig på timebasis, er produktiviteten i stedet opgjort på personer. Der er korrigeret for det forhold, at selvstændiges produktion indgår i BVT, men at de ikke aflønnes af lønsummen. Over tid vil de nominelle lønstigninger overstige de reale produktivitetstigninger på grund af inflation, dvs. de nominelle enhedslønomkostninger vil stige.

Kilde: Eurostat, OECD, BEA, Danmarks Statistik og egne beregninger.

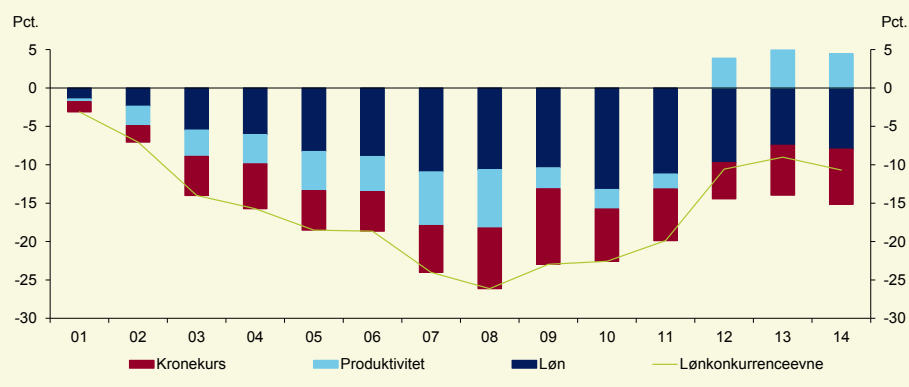
Lønkonkurrenceevnen – målt ved den akkumulerede udvikling i de relative enhedslønomkostninger opgjort i fælles valuta – er samlet blevet svækket med 10¼ pct. i forhold til udlandet i perioden 2000-14, når der tages højde for udviklingen i valutakurser. Udviklingen dækker over, at lønkonkurrenceevnen frem til krisen i 2008 blev svækket hvert eneste år, *jf. figur 2*. Efter 2008 har udviklingen i enhedslønomkostningerne målt i fælles valuta været mere gunstig, og især i 2011 og 2012 blev lønkonkurrenceevnen kraftigt forbedret. I 2013 blev lønkonkurrenceevnen forbedret en smule, men dette blev modsvaret af et tilsvarende fald i 2014. Faldet i 2014 skyldes dels en mindre gunstig produktivitetsudvikling i Danmark, samt en appreciering af kronen i forhold til udlandet. Samlet set er forbedringen af lønkonkurrenceevnen fra 2008 og frem til 2012 dog omtrent blevet fastholdt de senere år. Svækkelsen af

kronen i 2015 vil isoleret set trække i retning af en yderligere forbedring af lønkonkurrenceevnen.

Tabet af lønkonkurrenceevne op igennem 00'erne medvirkede til at forværre gennemslaget af den internationale økonomiske krise på dansk økonomi. En væsentlig del af tabet af lønkonkurrenceevnen er imidlertid blevet indhentet siden. Det skyldes kombinationen af en relativt afdæmpet dansk lønudvikling og en stærkere produktivitetsudvikling sammenlignet med udlandet.

Figur 2

Lønkonkurrenceevne opgjort ved relative enhedslønomkostninger inden for industrien i fælles valuta (akkumuleret siden 2000)

Anm.: Se bemærkninger til figur 1 og figur 2 for så vidt angår bemærkninger til sammenvejning af udviklingen i udlandet. I figur 3 afspejler et fald i de akkumulerede relative enhedslønomkostninger (benævnt "lønkonkurrenceevne" i figuren) fra et år til et andet, at de danske enhedslønomkostninger stiger relativt til udlandets, hvorved dansk lønkonkurrenceevne svækkes. For lande, hvor beskæftigelsen ikke har været tilgængelig på timebasis, er produktiviteten i stedet opgjort på personer. Der er korrigeret for det forhold, at selvstændiges produktion indgår i BVT, men at de ikke aflønnes af lønsummen.

Kilde: Eurostat, OECD, BEA, Danmarks Statistik og egne beregninger.

Udviklingen i enhedslønomkostningerne i industrien i forhold til udlandet er et centralt mål for lønkonkurrenceevnen i Danmark. Det tager imidlertid ikke højde for, at danske virksomheder i årtier har kunnet udnytte et forbedret bytteforhold over for udlandet. Enhedslønomkostninger tager heller ikke højde for, at store dele af den private servicesektor er udsat for international konkurrence, samt at den private servicesektor bidrager både direkte og indirekte til eksporten. I de to efterfølgende afsnit tages der højde for disse forhold i opgørelsen af lønkonkurrenceevnen.

Bytteforholdet og lønkonkurrenceevnen

Enheds-lønomkostningerne er lønsummens andel af værdiskabelsen i faste priser og tager dermed ikke højde for eventuelle forskydninger i de relative priser på tværs af landene, dvs. ændringer af bytteforhold (eksportpriser/importpriser).

Velstandseffekten af ændringer i bytteforholdet afhænger af de bagvedliggende årsager. Forbedringer af bytteforholdet er til gavn for velstanden, hvis det er udtryk for, at danske varer og tjenester er af en type eller kvalitet, som gør, at de kan afsættes til højere priser. Bytteforholdsforbedringer kan imidlertid også være til ulempe for konkurrenceevnen. Det gælder, hvis stigende eksportpriser er et udtryk for et højere omkostningsniveau, som forværrer virksomhedernes konkurrenceevne.

Igennem en lang årrække har danske virksomheder haft en favorabel prisudvikling for deres produkter i sammenligning med udenlandske virksomheder. Det danske bytteforhold er således steget igennem lang tid, *jf. boks 1*. Det afspejler i høj grad et internationalt specialiseringsmønster, hvor danske virksomheder i mindre grad er specialiseret i sektorer med høj produktivitetsvækst. Produktivitetskommissionen² anvender blandt andet på den baggrund på udviklingen i den relative lønkvote som mål for udviklingen i lønkonkurrenceevnen. Udviklingen i industriens lønkvote i Danmark og udlandet indgår ligeledes i Økonomi- og Indenrigsministeriets vurdering af lønkonkurrenceevnen i Danmark, *jf. Økonomisk Redegørelse*, maj 2013 og fremefter.

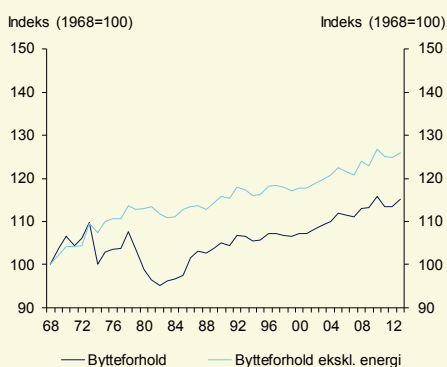
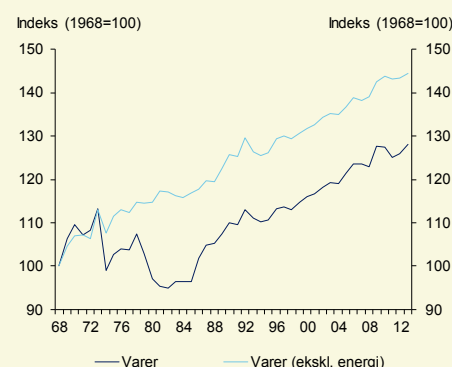
² Produktivitetskommissionen, *Analysereport 1 - Danmarks Produktivitet – Hvor er Problemerne?*, april 2013

Boks 1**Forbedret bytteforhold siden 1968**

Bytteforholdet udtrykker forholdet mellem eksport- og importpriserne på varer og tjenester. Et forbedret bytteforhold betyder – alt andet lige – en stigning i realindkomsten, fordi der for et givet antal eksporterede varer kan importeres flere varer.

Det danske bytteforhold er forbedret med 15 pct. siden 1968, *jf. figur a*. Den samlede udvikling er imidlertid trukket ned af stigende energipriser, der bidrog til en kraftig forringelse af bytteforholdet i starten af 80'erne. Ser man på bytteforholdet ekskl. energi, er forbedringen på godt 25 pct.

Det afspejler især et forbedret bytteforhold for varer, som ekskl. energi er steget med 45 pct. siden 1968, *jf. figur b*. I perioden 1968 til midten af 80'erne var det i høj grad priserne på eksporten af fødevarer, der bidrog til et forbedret bytteforhold. Fra midten af 80'erne og frem var det derimod prisen på eksporten af industrivarer, der steg relativt til prisen på de importerede varer. For industrivarer isoleret set er bytteforholdet siden 1985 forbedret med 48½ pct.

Figur a**Udviklingen i Danmarks bytteforhold****Figur b****Bytteforhold for danske varer**

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

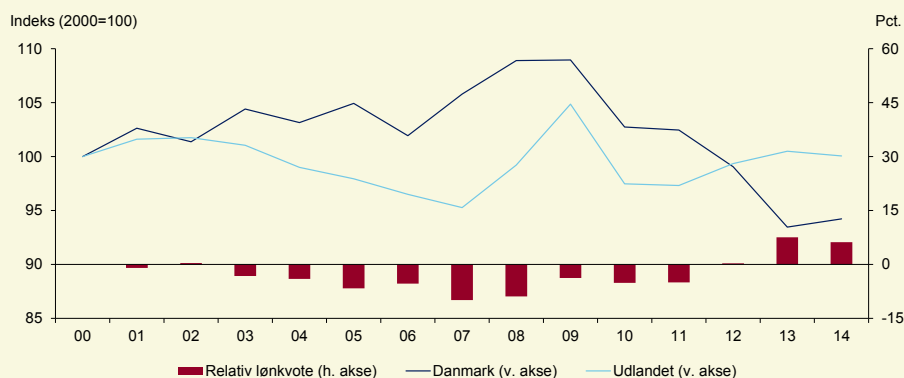
Ved at sammenligne udviklingen i lønkvoten i Danmark og udlandet tages der højde for ændringer i bytteforholdet. Udviklingen i lønkvoten afspejler forholdet mellem løn- og nominelle produktivitetstigninger, dvs. vækst i værdiskabelsen, og lønkvoten beregnes som forholdet mellem lønsum og nominel bruttoværditilvækst.

I årene fra 2000 og frem til 2008 steg lønkvoten inden for industrien generelt mere herhjemme end i udlandet, *jf. figur 3*. De senere år, hvor den beregnede udvikling baserer sig på foreløbige nationalregnskabstal, er den danske industris lønkvote imidlertid faldet en del, samtidig med at udlandets er steget. Overordnet set tegner udviklingen i den relative lønkvote for industrien det samme billede af lønkonkurrenceevnen som de relative enhedslønkonkurren-

ger. Lønkonkurrenceevnen blev betydeligt forværret i årene 2000-08, hvorefter lønkonkurrenceevnen er blevet betydeligt forbedret. De seneste års udvikling i bytteforholdet har bidraget til en mere positiv udvikling i lønkonkurrenceevnen, når denne belyses ved den relative lønkvote end ved de relative enhedslønomskostninger.

Figur 3

Udvikling i lønkvote i Danmark og udlandet samt relative lønkvote (akkumuleret siden 2000) for industrien

Anm.: Se anmærkninger til figur 1 hvad angår sammenvejningen af udviklingen i udlandet. Der tages i lønkvoten højde for, at selvstændige bidrager til BVT, men ikke aflønnes af lønsummen.

Kilde: Eurostat, OECD, BEA, Danmarks Statistik og egne beregninger.

Den eksportorienterede private sektor

Lønkonkurrenceevnen belyses traditionelt ved udviklingen inden for industrien, som både er stærkt internationalt konkurrenceudsat og står for en stor del af den samlede eksport, jf. ovenstående afsnit.

Den eksportorienterede private sektor udgøres imidlertid af mere end industrien. En lang række servicevirksomheder bidrager også til eksporten ved enten direkte at sælge deres ydelser til udlandet eller ved at levere en service til eksportorienterede industrivirksomheder, fx i form af transport og rådgivning. For at give et mere bredt dækkende billede af den samlede danske lønkonkurrenceevne er det relevant at inkludere løn- og produktivitetsudviklingen i andre eksportorienterede brancher, jf. boks 2.

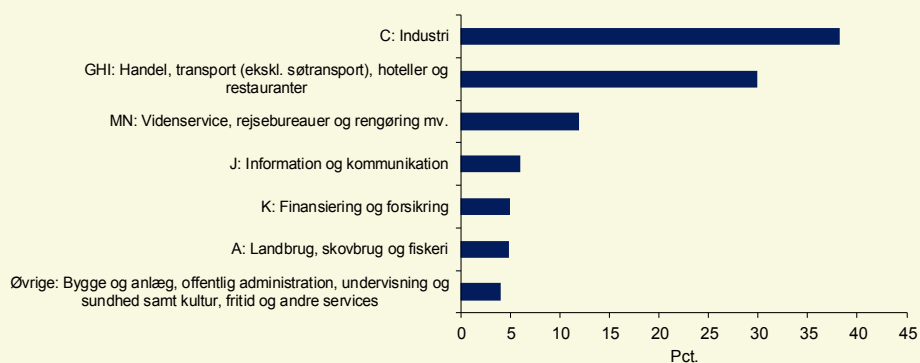
Boks 2**Den eksportorienterede private sektor**

Den eksportorienterede private sektor kan opgøres ved at vægte brancher efter deres respektive andele af den samlede værdiskabelse, der går direkte eller indirekte til eksport. Ved hjælp af input-outputtabeller kan der tages højde for, at en branche også producerer indirekte til eksport ved fx at være leverandør til en eksportorienteret branche. De eksportorienterede andele er beregnet ved hjælp af input-outputtabeller for perioden 2000-11. For 2012-14 anvendes et gennemsnit af 2007-11. Beregningerne er foretaget på en 117-branche-gruppering i nationalregnskabet og kan blive revideret efterfølgende.

Den private sektor er efterfølgende blevet aggregeret i 10 grupperinger, som er det mest detaljerede brancheniveau med tilgængelige data på tværs af landene. Det gælder: landbrug (A), råstofudvinding, industri, energi- og vandforsyning (BCDE), bygge og anlæg (F), handel, transport, hoteller og restauranter (GHI), information og kommunikation (J), finansiering og forsikring (K), ejendomshandel og boliger (L), vidensservice, rejsebureauer og rengøring mv. (MN), offentlig administration, undervisning og sundhed (OPQ) og kultur, fritid og anden service (RS).

Ved beregningen af vægtene er det valgt at trække en række kapitalintensive brancher ud. Det gælder råstofudvinding, energi- og vandforsyning, ejendomshandel og boliger samt søtransport. Det skyldes blandt andet, at forholdet mellem lønomkostningerne og værditilvæksten inden for disse brancher er relativt lavt, og at lønomkostningerne i disse brancher udgør en begrænset del af de samlede lønomkostninger i den private sektor. Opgjort på denne måde udgør industrien 38 pct. af den eksportrelaterede produktion i den eksportorienterede private sektor, mens handel og transport (ekskl. søtransport) mv. tilsammen udgør knap 30 pct, *jf. figur a*. Vidensservice, rejsebureauer og rengøring mv. er den tredjestørste branchegruppering (12 pct.), mens landbrug, information og kommunikation samt finansiering og forsikring alle vægter omtrent 5 pct.

Udviklingen i udlandets eksportorienterede private sektor opgøres ved først for hvert land at sammenveje vækstraterne på tværs af brancherne med de netop beskrevne vægte. Herefter sammenvejes vækstraterne for de enkelte lande med vægtene fra det effektive kronekursindeks for at få et udtryk for det samlede udland.

Figur a**Opdeling af den eksportorienterede private sektor, 2014**

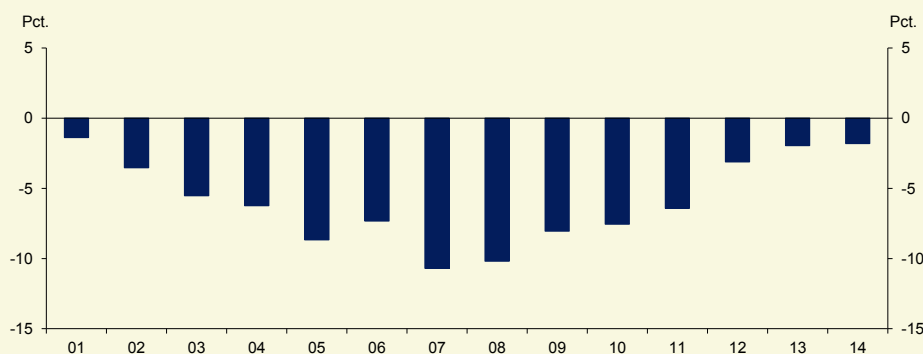
Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Produktionen i industrien udgør knap halvdelen af den eksportrelaterede produktion. Løn- og produktivitetsudviklingen i industrien dominerer derfor også det samlede billede af dansk lønkonkurrenceevne opgjort ved de relative enhedslønomkostninger for hele den eksportorienterede private sektor.

For den eksportorienterede private sektor har udviklingen været omtrent som i industrien, med et fald i den relative lønvote indtil 2007-08, hvorefter der er sket en gradvis forbedring i udviklingen i den relative lønvote. De foreløbige tal for 2014 tyder på en stabilisering af den relative lønvote. Målt på den relative lønvote er lønkonkurrenceevnen omtrent på niveau med 2000 i den eksportorienterede private sektor.

Figur 4

Lønkonkurrenceevnen opgjort ved relativ lønvote for den eksportorienterede private sektor (akkumuleret siden 2000)

Anm.: Se anmærkninger til figur 1, figur 2, figur 3 samt boks 2.

Kilde: Eurostat, OECD, BEA, Danmarks Statistik og egne beregninger.

Uanset om lønkonkurrenceevnen vurderes ud fra de relative enhedslønomkostninger for industrien eller ud fra den relative lønvote for hele den eksportorienterede private sektor, tegner der sig det samme overordnede billede af en betydeligt forværret lønkonkurrenceevne i perioden 2000-08 og en omtrent tilsvarende forbedring siden. Lønkonkurrenceevnen opgjort ved de relative lønvoter giver et lidt mere gunstigt billede af konkurrenceevnen som følge af de stedfundne bytteforholdsgevinster i perioden.

Begge mål for lønkonkurrenceevnen er baseret på nationalregnskabsstatistik, som fortsat er foreløbige opgørelser fra og med 2012. Den markante forbedring i lønkonkurrenceevnen i de senere år er tæt knyttet til den gunstige produktivitetsudvikling i industrien. Det skal understreges, at tallene endnu er foreløbige og kan blive revideret.

Appendiks 1

Beregning af relative enhedslønomkostninger

Enhedslønomkostninger beregnes som forholdet mellem lønsum og real bruttoværditilvækst (BVT). Enhedslønomkostningerne korrigeres for, at lønsummen kun går til lønmodtagere, mens BVT dækker over output produceret af både selvstændige og lønmodtagere.

$$\text{Enhedslønomkostninger} = \frac{\text{lønsum}}{\text{real BVT}} \times \frac{\text{samlede præsterede timer}}{\text{præsterede timer for lønmodtagere}}$$

Den gennemsnitlige (implicitte) timeløn for lønmodtagere kan udtrykkes ved forholdet mellem lønsummen og antallet af præsterede timer for lønmodtagere. Timelønnen betegnes som "implicit", da den ikke er baseret på egentlig lønstatistik, men infereres fra nationalregnskabet.

$$\text{Timeløn} = \frac{\text{lønsum}}{\text{præsterede timer for lønmodtagere}}$$

Den gennemsnitlige timeproduktivitet (for både lønmodtagere såvel som selvstændige) er samtidig bestemt ved forholdet mellem real BVT og de samlede præsterede timer.

$$\text{Timeproduktivitet} = \frac{\text{real BVT}}{\text{samlede præsterede timer}}$$

Sammenholdes disse tre relationer, kan enhedslønomkostningerne omskrives til forholdet mellem den gennemsnitlige timeløn og den gennemsnitlige timeproduktivitet.

$$\text{Enhedslønomkostninger} = \frac{\text{timeløn}}{\text{timeproduktivitet}}$$

Enhedslønomkostningerne beregnes for henholdsvis Danmark og udlandet. Udlandet er sammenvæjet på baggrund af vægtene i det effektive kronekursindeks, *jf. appendiks 2 og 3*. Der er ikke tal for alle lande i alle år, og der indgår 17-21 lande i perioden 2000-14. Afhængigt af året udgør udlandet 79-94 pct. af det samlede kronekursindeks.

De relative enhedslønomkostninger beregnes som forholdet mellem enhedslønomkostningerne i Danmark og udlandet. En stigning i de relative enhedslønomkostninger fra et år til et andet svarer til en forbedring af den danske lønkonkurrenceevne.

$$\text{Relative enhedslønomkostninger} = \frac{\text{enhedslønomkostninger i udlandet}}{\text{enhedslønomkostninger i Danmark}}$$

Til sidst korrigeres de relative enhedslønomkostninger for udviklingen i det effektive kronekursindeks.

$$\text{Valutakurskorrigerede relative enhedslønomkostninger} = \frac{\text{relative enhedslønomkostninger}}{\text{effektivt kronekursindeks}}$$

Den akkumulerede udvikling i de valutakurskorrigerede relative enhedslønomkostninger viser den samlede udvikling i lønkonkurrenceevnen i forhold til basisåret, som er valgt til år 2000. Udviklingen kan (approsimativt) opdeles på bidrag fra udviklingen i timeløn, timeproduktivitet og kronekurs.

Anm.: Produktiviteten kan alternativt opgøres på personer i stedet for timer.

Appendiks 2**Datakilder**

Nedenfor er datakilderne for data for de forskellige lande listet. For EU-lande er der anvendt tal fra Eurostat, mens der for øvrige lande er anvendt tal fra OECD. For USA særskilt er der anvendt tal fra BEA og OECD.

	Datakilde	Vægt i det effektive kronekursindeks (2010)
Datakilde og vægt i eff. kronekursindeks		
		Pct.
Tyskland	Eurostat	19,8
Storbritannien	Eurostat	6,8
Sverige	Eurostat	9,5
USA	BEA/OECD	9,1
Frankrig	Eurostat	5,4
Holland	Eurostat	5,1
Italien	Eurostat	4,8
Belgien	Eurostat	4,1
Japan	OECD	3,8
Norge	OECD	3,6
Kina	÷	7,7
Finland	Eurostat	2,2
Spanien	Eurostat	2,6
Schweiz	÷	1,6
Polen	Eurostat	2,6
Østrig	Eurostat	1,6
Irland	Eurostat	1,3
Korea	OECD	1,8
Hong Kong	÷	1,3
Tjekkiet	Eurostat	1,5
Ungarn	Eurostat	1,0
Canada	÷	0,9
Portugal	Eurostat	0,6
Australien	OECD	0,6
Grækenland	Eurostat	0,4
Island	÷	0,2
New Zealand	OECD	0,1

Kilde: Danmarks Statistik.

Appendiks 2**Fuldstændighed af data**

I nærværende analyse er tal for udlandets løn og produktivtetsudvikling, lønkvoter og enhedslønoms-kostninger opgjort ved et handelssammenvejnet gennemsnit af lande, der hen over årene vægter 86-94 pct. i det effektive kronekursindeks (dog kun 80,8 pct. i 2013 og 2014, hvor der endnu ikke foreligger tal for Japan m.fl.).

Nedenfor er fuldstændigheden af data for udlandet opdelt på de forskellige branchegrupperinger tabelleret. Tabellen skal læses sådan, at der eksempelvis for industrien i 2013 og 2014 er tal for 79,4 procent af det handelssammenvejede udland målt ved det effektive kronekursindeks.

	Gennemsnit 2001-2012	2014
Fuldstændighed af data for udland		Pct.
Landbrug	92,2	82,0
Industri	89,9	79,4
Bygge og anlæg	92,2	82,0
Handel, Transport og hoteller og restauranter	92,2	82,0
Information og kommunikation	92,2	82,0
Finansiering og forsikring	92,2	82,0
Vidensservice, rejsebureauer og rengøring mv.	87,6	82,0
Offentlig administration og sundhed	83,8	72,9
Kultur og andre services	83,8	72,9
<i>I alt for den eksportorienterede private sektor</i>	90,6	80,8